

Rechtbank Den Haag

Datum zitting: 15 juni 2021

Rolnummer: C/09/589067 / HA ZA 2020-35

PLEITNOTITIES

inzake:

1. **Panzu Bamenga**,
wonende te Eindhoven ("**Bamenga**"),
2. [REDACTED],
wonende te [REDACTED] ("**[REDACTED]**"),
3. **de Stichting RADAR Inc.**
gevestigd en kantoorhoudende te Rotterdam ("**RADAR**"),

Eisers,

Advocaten: mr. A.M. van Aerde en mr. E.S. Oudshoorn

4. **Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten**,
gevestigd en kantoorhoudende te Leiden ("**NJCM**"),
5. **Amnesty International (Afdeling Nederland)**,
gevestigd en kantoorhoudende te Amsterdam ("**Amnesty**"),
6. **Controle Alt Delete**,
kantoorhoudende te Amsterdam ("**CAD**")

Eisers,

Advocaten: mr. J. Klaas en mr. M. Hendrickx

Gezamenlijk: "**Eisers**"

tegen:

de Staat der Nederlanden (het Ministerie van Defensie en het Ministerie van Justitie en Veiligheid, in het bijzonder de Koninklijke Marechaussee),
gevestigd te Den Haag,
gedaagde,
advocaat: mr. C.M. Bitter

1. Inleiding

- 1.1. De kwestie die voorligt vandaag is weliswaar heel principieel, uniek en historisch, maar juridisch gaat het om een simpele vraag die met een ja of nee te beantwoorden is.
- 1.2. Ik zal eerst ingaan op de definitie van etnisch profileren, waarom er sprake is van etnisch profileren bij de KMar en de vraag waarom dat discriminerend is.
- 1.3. Mr. Van Aerde zal vervolgens ingaan op de vraag waarom etnisch profileren in strijd is met de wet en de mensenrechten. Ook zal hij ingaan op de vraag of etnisch profileren veel voorkomt of niet (en of dat ertoe doet). Daarnaast zal hij de vorderingen nader toelichten.
- 1.4. Ik zal afsluiten met de conclusie dat etniciteit geen onderdeel meer mag uitmaken van risicoprofielen en selectiebeslissingen van de Staat.

2. Waar gaat het nu over?

- 2.1. Het gaat vandaag niét over de bevoegdheid van de KMar om grenstoezicht en Mobiel Toezicht Veiligheid-controles ("MTV") uit te oefenen.
- 2.2. Onze cliënten, de eisers in deze zaak, betwisten niet dat de KMar mensen uit de rij mag halen, noch dat de KMar daarin op grond van de huidige wet- en regelgeving een discretionaire bevoegdheid heeft.
- 2.3. Eisers betwisten ook niet dat etniciteit gebruikt mag worden bij daderprofielen: een signalement van een verdachte van een specifiek misdrijf. Als de dader eruit zag als een grote oranje-getinte oudere man in pak met geelblond kapsel dat lijkt op een toupetje, mogen alle mannen die aan dat signalement voldoen uit de rij gehaald worden.
- 2.4. Het gaat in deze zaak enkel over de vraag of etniciteit (uiterlijk, huidskleur of vermoedelijke herkomst) een element mag zijn bij het opstellen van risicoprofielen en het nemen van selectiebeslissingen ter uitoefening van MTV-controles. Etniciteit omvat uiterlijke kenmerken waar men niets aan kan doen, zoals fysiologische kenmerken en huidskleur.
- 2.5. De Staat vindt van wel, eisers vinden van niet. Hier vragen we u een knoop over door te hakken.

3. Definities van etnisch profileren

3.1. De Staat erkent dat persoonskenmerken als huidskleur of (vermeende) etniciteit gebruikt worden in selectiebeslissingen van de KMar. Dat is echter geen etnisch profileren, aldus de Staat. Van etnisch profileren zou alleen sprake zijn als deze persoonskenmerken in beslissende mate een onderdeel van de selectie zouden vormen.

3.2. Eisers hanteren deze definitie van etnisch profileren:

"het gebruik van de KMar, zonder objectieve en redelijke rechtvaardiging, van criteria zoals ras, kleur, taal, religie, nationaliteit of nationale of etnische afkomst bij de uitvoering van MTV-controles."

3.3. Deze definitie is ontleend aan die van de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI), die de politie ook gebruikt,¹ net als het College voor de Rechten van de Mens.²

3.4. In de laatste aanbeveling van het CERD, het Committee on the Elimination of Racial Discrimination, van de VN van eind november 2020, staat de volgende, nog scherpere, definitie van etnisch profileren:

*"de praktijk van wetshandhaving waarbij in enige mate (to any degree) wordt uitgegaan van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming als basis voor het onderwerpen van personen aan opsporingsactiviteiten of voor het bepalen of een persoon betrokken is bij criminele activiteiten."*³

3.5. Omdat het ook bij MTV-controles gaat om wetshandhaving, is er qua toepassing van de definities en fundamentele rechten geen verschil tussen de politie en de KMar.

3.6. Het CERD vermeldt daarnaast expliciet dat deze definitie ook geldt voor grenscontroles en beslissingen rond veiligheid en immigratie.⁴

¹ <https://www.politie.nl/binaries/content/assets/politie/nieuws/2017/00-km/handelingskader-proactief-controleren-versie-1.9.1-dd-27-oktober2017.pdf>

² Productie 87: Position paper, p. 2 (<https://mensenrechten.nl/nl/publicatie/60c0653c1e0fec037359cd1a>).

³ Productie 84, par. 18

(https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CERD/Shared%20Documents/1_Global/CERD_C_GC_36_9291_E.pdf).

⁴ Ibid, par. 19: "Racial profiling by law enforcement officials may also include, inter alia raids, border and custom checks, home searches, targeting for surveillance, operations to maintain or re-establish law and order or immigration decisions. These actions may variously take place in the context of street-policing and anti-terrorism operations."

- 3.7. Kortom, als we de definities van het ECRI, het CERD en de politie volgen, wordt bij controles aan de grens etnisch geprofileerd. Punt.
- 3.8. De kernvraag is natuurlijk niet alleen óf er etnisch geprofileerd wordt, maar of dat mag.

4. Etnisch profileren mag niet

- 4.1. Zoals in de dagvaarding uitvoerig uiteengezet is, mag etnisch profileren niet. Dit omdat etnisch profileren ontoelaatbare discriminatie is, die niet alleen de slachtoffers, maar de samenleving als geheel schaadt. Daarnaast is etnisch profileren slecht en doet het pijn.
- 4.2. De Staat stelt dat het gebruik van etniciteit wél mag, zolang het maar geen *doorslaggevend* of *beslissend* onderdeel is van de selectie. Dit volgt, volgens de Staat, mede uit het Dynamische Verkeerscontrole-arrest van de Hoge Raad. De Hoge Raad heeft in dat arrest bepaald dat controles in ieder geval niet mogen indien ze:

*"uitsluitend of in overwegende mate zijn gebaseerd op etnische of religieuze kenmerken."*⁵

- 4.3. In die gevallen is volgens de Hoge Raad dus *in ieder geval* sprake van verboden onderscheid.⁶ Dit betekent echter niet dat de Hoge Raad daarmee ook heeft geoordeeld dat er géén sprake is van verboden onderscheid wanneer etnische of religieuze kenmerken wel selectiecriteria zijn, maar niet de enige selectiecriteria. Dat komt neer op een a contrario-redenering. Kortom, de Hoge Raad heeft vooral uitspraak gedaan over wat niet mag, maar heeft zich niet uitgelaten over wat dan wel mag. Ook het College voor de Rechten van de Mens interpreteert het Dynamische Verkeerscontrole-arrest op deze wijze:

"In de ogen van het College vormen het HR-arrest en de aangehaalde internationale uitspraken niet het eindpunt, maar hoogstens het beginpunt van de juridische discussie over etnisch profileren. Een discussie die nog verdere duidelijkheid behoeft. Het zou een misvatting zijn om te denken dat zolang de etnische of nationale afkomst van personen maar niet het

⁵ HR 4 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2454 (*Dynamische verkeerscontrole*), rov. 3.7.

⁶ HR 4 november 2016, ECLI:NL:HR:2016:2454 (*Dynamische verkeerscontrole*), rov. 3.7: "Bij verkeerscontroles als in deze zaak aan de orde kan een dergelijke bevinding in het bijzonder in beeld komen indien de selectie van het voor een verkeerscontrole in aanmerking komend voertuig uitsluitend of in overwegende mate is gebaseerd op etnische of religieuze kenmerken van de bestuurder of andere inzittenden van dat voertuig." (Onderstreping adv.).

*enige selectie- of risicocriterium vormt voor de toepassing van handhavings- of controlebevoegdheden, het gebruik van deze criteria binnen een risicoprofiel geen enkel probleem oplevert."*⁷

- 4.4. Eisers vragen u vandaag ook die misvatting over het Dynamische Verkeerscontrole-arrest weg te nemen en in hun belang en het belang van de samenleving de knoop door te hakken: etniciteit mag *geen* onderdeel zijn van risicoprofielen of selectiebeslissingen van de KMar onder andere bij MTV-controles.
- 4.5. Hoe het ook zij, de wijze waarop de KMar etniciteit nu gebruikt, voldoet ook al niet aan het criterium dat hoe dan ook volgt uit het Dynamische Verkeerscontrole-arrest van de Hoge Raad. In het beleid van de KMar wordt de selectiebeslissing namelijk *wél uitsluitend of in overwegende mate* gebaseerd op uiterlijke kenmerken. Ik zal dit toelichten aan de hand van drie voorbeelden: twee voorbeelden die de Staat zelf heeft aangehaald in zijn Conclusie van Antwoord en aan de hand van het voorbeeld van de heer Bamenga.
- 4.6. Laten we beginnen bij het voorbeeld van de heer Bamenga. Vaststaat dat hij uit de rij is gehaald.
- 4.7. De KMar medewerkers verklaarden zelf destijds:

*"[...] De reden voor mij om de heer Bamenga te selecteren was om zijn Nationaliteit, Identiteit en zijn verblijfsrechtelijke positie te laten controleren door mijn collega. [...]"*⁸

*"[...] Selectiecriteria op deze vlucht uit Italië waren voor mij: snellopend, goed gekleed, persoon van niet Nederlandse afkomst, alleenreizend of met gezin. De heer Bamenga voldeed toen aan de criteria, want hij liep vlot, was goed gekleed, reisde alleen en hij had daarnaast het uiterlijk van een niet Nederlander zijnde een mogelijke vreemdeling. Ambtshalve is ons bekend dat er vanuit Italië, Nigerianen reizen met veel contant geld op zak wat interessant is voor controle. [...]"*⁹
- 4.8. De heer Bamenga is er in ieder geval dus uitgehaald *mede* omdat hij het uiterlijk zou hebben van een niet-Nederlander, dat staat vast, maar bij de selectie gaf dit element echter ook de *doorslag* om hem eruit te halen. Het snel lopen

⁷ Productie 87: Position paper, p. 3. Zie eveneens Position paper, p. 7: "Uit de hierboven omschreven jurisprudentie kan echter worden afgeleid dat het enkele argument dat etniciteit slechts één van de factoren is binnen het gehanteerde risicoprofiel, onvoldoende is om een toets aan het discriminatieverbod zonder meer te doorstaan."

⁸ Productie 51, p.1.

⁹ Productie 52, p.1.

en netjes gekleed zijn gaat immers op voor praktisch alle zakelijke reizigers op een dergelijke vlucht, maar zij werden niet allemaal uit de rij gehaald.

- 4.9. Dat waren alleen de reizigers met een "niet-Nederlands uiterlijk". Volgens de voorzitter van de klachtencommissie ziet de heer Bamenga – en zo zei hij dit letterlijk – er als een niet-Nederlander uit. En dat ziet op zijn zwarte huid. Een zwarte huid hebben gaf de doorslag voor selectie. Dit verschil in behandeling is puur en alleen gestoeld op etniciteit en daarmee is de selectie dus *"uitsluitend of in overwegende mate"* gebaseerd op etniciteit.
- 4.10. Zijn zwarte huidskleur maakt de heer Bamenga doelwit uit de rij gehaald te worden. Terwijl er in Nederland al ruim driehonderd jaar burgers met een zwarte huidskleur zijn, blijft de heer Bamenga gezien worden als niet-Nederlander. Hoe netjes hij zich ook kleedt, ongeacht zijn carrière, hoe hij zich ook gedraagt: hij wordt uit de rij gehaald. Dat doet pijn, is stigmatiserend, onnodig en onrechtmatig.
- 4.11. Ga ik nu in op de voorbeelden die de Staat aanhaalt in de Conclusie van Antwoord.
- 4.12. Als eerste het risicoprofiel van het slachtoffer van gedwongen prostitutie uit Nigeria. Dat gaat om vrouwen met de Nigeriaanse nationaliteit in de leeftijdscategorie van 15-35 jaar.
- 4.13. De volgende elementen worden volgens de Staat dan bekeken:
- "Reisroute, vliegmaatschappij, geslacht, leeftijdscategorie en nationaliteit."*
- 4.14. Nationaliteit betekent hier in de meeste gevallen in de praktijk *"vermeende nationaliteit"* dus etniciteit, omdat deze controle plaatsvindt vóór de paspoortcontrole. Mensen worden uit de rij gehaald en pas daarna wordt hun paspoort gezien en hun nationaliteit daadwerkelijk vastgesteld.
- 4.15. Aangezien de nationaliteit voor de KMar-medewerker niet kenbaar is, zal de persoon uit de rij worden gehaald die voldoet aan het stereotype beeld dat de KMar-medewerker heeft over hoe een Nigeriaanse jonge vrouw eruit ziet.
- 4.16. Tijdens een bespreking op het Ministerie, in de aanloop naar deze zaak, kwam een KMar-medewerker ook met precies dit profiel als voorbeeld. Ik vroeg toen: *"hoe zie je nu aan het uiterlijk welke vrouwen de Nigeriaanse nationaliteit zouden kunnen hebben?"*

- 4.17. De KMar-medewerker gaf aan: "*tsja, dat zijn mensen uit Westelijk Afrika*", en vervolgens noemde hij enkele fysiologische kenmerken (waaronder een bredere schedel en bepaalde kaaklijn) die zouden helpen hierin te selecteren.
- 4.18. Het zal de rechtbank wellicht bekend zijn dat er meer dan 250 verschillende etnische groepen wonen in Nigeria. Van de Hausa in het noorden, de Yoruba in het zuiden tot de witte nazaten van Britse koloniale.
- 4.19. Er is niet één typische Nigeriaan. Uiteindelijk zal ook hier weer vooral de huidskleur de doorslag geven. En zullen ook zwarte vrouwen die niet uit Nigeria komen geselecteerd worden.
- 4.20. De KMar-medewerker zal, op basis van dit profiel, niet alleen Chimamanda Ngozi Adiche (een van de belangrijkste Afrikaanse schrijfsters van de afgelopen 15 jaar) uit de rij halen, maar ook bijvoorbeeld de Afro Amerikaanse of de Nederlands Surinaamse studente, die voor haar opleiding antropologie onderzoek heeft gedaan in Nigeria.
- 4.21. Zij worden er deze keer, en alle volgende keren, niet uitgehaald omdat ze de Nigeriaanse nationaliteit zouden hebben of omdat ze jong zijn, maar omdat ze jonge vrouwen zijn die een zwarte huidskleur hebben.
- 4.22. Dit voorbeeld van de Staat zal in veel gevallen dus tot directe discriminatie en etnisch profileren leiden.
- 4.23. Dan ten slotte nog het voorbeeld van de Staat van de blauwe Ford Escorts, dat precies aanstipt waar het ons om gaat.
- 4.24. De Staat zegt: stel dat uit politie informatie blijkt dat we speciale aandacht moeten hebben voor auto's met een blauwe kleur van het merk Ford, type Escort, bouwjaar 2005-2015.
- 4.25. Dan worden alleen die auto's uit de rij gehaald. Alle auto's die geen Ford zijn, of geen Escort, of een ander bouwjaar hebben, mogen doorrijden. Dus: blauw is, volgens de Staat, niet het doorslaggevend element.
- 4.26. Deze selectiecriteria hebben als gevolg dat alle gele, witte en rode Ford Escorts uit 2005-2015 wél mogen doorrijden. Alleen de blauwe worden uit de rij gehaald. Ten opzichte van alle andere kleuren Ford Escorts uit die jaren, zijn de blauwe altijd de klos.
- 4.27. De kleur is bij hen, ten opzichte van alle andere Ford Escorts uit deze periode, hét doorslaggevend element. Ook hier geldt dan weer dat selectie in overwegende mate plaatsvindt op kleur. Net als het vermeende niet-Nederlandschap

van de heer Bamenga, of de vermeende Nigeriaanse nationaliteit bij de jonge vrouwen.

- 4.28. Etniciteit of vermeende nationaliteit als een element gebruiken in een risicoprofiel is etniciteit dus per definitie als *doorslaggevend* element gebruiken.
- 4.29. Het gebruik van etniciteit als onderdeel van een risicoprofiel of selectiebeslissing door de KMar is daarmee dus ook volgens de eigen definitie van de Staat onrechtmatig. Om iedere onduidelijkheid over het gebruik van etniciteit weg te nemen, willen eisers dat expliciet wordt vastgesteld dat etniciteit geen onderdeel mag uitmaken van een risicoprofiel of selectiebeslissing van de KMar bij een MTV-controle. Immers, de Staat stelt nog steeds dat hij etniciteit als een element mag gebruiken.

5. Etnisch profileren is in strijd met de wet en de mensenrechten

- 5.1. In de dagvaarding hebben we namens eisers uitgebreid uiteengezet dat het gebruik van etniciteit in strijd is met verschillende internationale verdragen, richtlijnen, het Unierecht en de Grondwet.¹⁰
- 5.2. Het verweer van de Staat komt ook hier grofweg op hetzelfde neer: van een schending van de internationale verdragen, richtlijnen, het Unierecht en de wet is geen sprake, omdat die gericht zijn op onderscheid dat *louter of in overwegende mate* is gebaseerd op bijvoorbeeld etniciteit of huidskleur zonder dat daarvoor een objectieve en redelijke rechtvaardiging bestaat. Bij MTV-controles wordt echter, aldus de Staat, niet *louter of in overwegende mate* onderscheid gemaakt naar bijvoorbeeld etniciteit.
- 5.3. Wat betreft deze opvatting van de Staat kan ik kort zijn. Die drie hiervoor uitgelichte voorbeelden illustreren namelijk dat bij MTV-controles weldegelijk sprake is van een onderscheid dat in overwegende mate wordt gemaakt op basis van huidskleur of etniciteit. Zou in het voorbeeld van de heer Bamenga eenzelfde beslissing zijn genomen ten aanzien van een persoon met een andere etniciteit? Het antwoord hierop is: Nee. Een witte, goedgeklede, snellopende meneer zou mogen doorlopen, terwijl de heer Bamenga die óók snel loopt en óók netjes is gekleed uit de rij wordt gehaald omdat hij mogelijk een Nigeriaanse geldsmokkelaar is. Dit verschil in behandeling is puur en alleen gestoeld op etniciteit en in zo'n geval is de selectie *"uitsluitend of in overwegende mate"* gebaseerd op etniciteit.

¹⁰ Dagvaarding, § 5.

- 5.4. Van een objectieve en redelijke rechtvaardiging voor dit onderscheid, waarbij gekeken moet worden of sprake is van een legitiem doel en of het middel evenredig is, is ook geen sprake. Het MTV zoals dat nu is ingestoken kent weliswaar een legitiem doel, maar het middel om dat doel te bereiken is niet evenredig. Het gebruik van etniciteit als onderdeel van de selectiebeslissing is namelijk niet noodzakelijk. Andere oplossingen zijn bijvoorbeeld denkbaar, zoals het gebruik van neutrale criteria die empirisch getoetst zijn of het steekproefsgewijs controleren. Overigens is het gebruik van etniciteit ook niet bewezen effectief.¹¹
- 5.5. De Staat probeert zijn wijze van uitoefenen van MTV-controles daarnaast te rechtvaardigen door te stellen dat de regelgeving op MTV-gebied naar haar aard onderscheid maakt naar nationaliteit. Alleen daarom al zou geen schending zijn van bijvoorbeeld het IVUR of van het Unierecht. Het gaat echter om de manier waarop gecontroleerd wordt of het om een bepaalde nationaliteit gaat. Als onderscheid naar nationaliteit er in feite op neerkomt dat die nationaliteit door de KMar wordt vastgesteld aan de hand van etniciteit dan is dit simpelweg onderscheid maken naar etniciteit. Het eerdere voorbeeld van de jonge Nigeriaanse vrouwen illustreert dit. Hoewel Nigeria meer dan 250 verschillende etnische groepen heeft, zullen alleen de vrouwen met bepaalde fysiologische kenmerken zoals een niet-witte huidskleur eruit worden gehaald. Ook zal deze wijze van selectie inhouden dat niet alleen personen met een Nigeriaanse nationaliteit eruit worden gehaald, maar ook personen met bijvoorbeeld de Nederlandse nationaliteit die er in de ogen van de KMar uitzien als een Nigeriaan.
- 5.6. Kortom, bij haar selectiebeslissingen maakt de KMar weldegelijk verboden onderscheid. De Staat handelt daarmee in strijd met verschillende internationale verdragen, richtlijnen, het Unierecht en de wet. Eisers hebben dit uitvoerig uiteengezet in hun dagvaarding.
- 5.7. Deze internationale verdragen, richtlijnen en wetten zijn in Nederland van toepassing. Ik zal dit voor een aantal verdragen, richtlijnen en de Grondwet, voor zover dit door de Staat wordt betwist, hierna nog kort toelichten. Voor een toelichting voor de overige verdragen, richtlijnen en wetten verwijs ik naar de dagvaarding.¹²

IVUR¹³

¹¹ Dagvaarding, § 4.6.

¹² Dagvaarding, § 5.

¹³ Het Internationaal Verdrag inzake de uitbanning van elke vorm van rassendiscriminatie.

- 5.8. Volgens de Staat is niet in geschil dat discriminatie verboden is. Het komt dus aan op de vraag wat wel en niet discriminatie is. Volgens de Staat zou discriminatie *niet* zijn: "*het gebruik – onder omstandigheden en binnen kaders – van etnische kenmerken bij de selectie in het kader van het MTV*" en artikelen 2 en 5 IVUR zouden ook niet verplichten tot iets anders; als dat wel zo zou zijn, zouden die bepalingen onvoldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk geformuleerd zijn.
- 5.9. Artikelen 2 en 5 van het IVUR zijn voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk geformuleerd dat daaraan rechtstreekse werking toekomt.¹⁴ Die artikelen verbieden, kort gezegd, alle vormen van rassendiscriminatie. Voldoende nauwkeurig omschreven is óók wat onder rassendiscriminatie wordt verstaan, namelijk onder meer:
- "elke vorm van onderscheid... op grond van ras, huidskleur, ...of etnische afstamming die ... [de tenietdoening of aantasting van] de erkenning, het genot of de uitoefening, op voet van gelijkheid, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied, of op andere terreinen van het openbare leven... ten gevolge heeft"*
- 5.10. Élk onderscheid naar etnische afstamming valt derhalve onder de definitie "rassendiscriminatie" en dat volgt niet alleen uit artikel 1 van het IVUR maar ook uit het CERD.¹⁵ Daarmee zijn de bepalingen voldoende nauwkeurig en onvoorwaardelijk. Die bepalingen verplichten de Staat ertoe met alle daarvoor in aanmerking komende middelen een beleid te voeren dat erop is gericht alle vormen van rassendiscriminatie uit te bannen. Daartoe kan ook het wijzigen van voorschriften die tot rassendiscriminatie kunnen leiden behoren,¹⁶ zoals in dit geval het schrappen van etniciteit als onderdeel van risicoprofielen en selectiebeslissingen van de KMar.

EVRM

¹⁴ Artikelen 93 en 94 Gw. Zie over rechtstreekse werking van verdragsbepalingen ook HR 10 oktober 2014, ECLI:NL:HR:2014:2928, (*rookverbod*-arrest), rov. 3.5.1-3.5.3.

¹⁵ In dit Verdrag wordt onder „rassendiscriminatie” verstaan elke vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeur op grond van ras, huidskleur, afkomst of nationale of etnische afstamming die ten doel heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op voet van gelijkheid, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op politiek, economisch, sociaal of cultureel gebied, of op andere terreinen van het openbare leven, teniet te doen of aan te tasten, dan wel de tenietdoening of aantasting daarvan ten gevolge heeft.

¹⁶ Artikel 2 lid 1 sub c IVUR.

- 5.11. Eisers zijn het met de Staat eens dat MTV-controles op zichzelf geen strijd hoeven op te leveren met artikel 8 EVRM: het recht op eerbiediging van privéleven. Eisers stellen alleen dat de wijze waarop de MTV-controles op dit moment plaatsvinden, namelijk ingevolge artikel 8 jo. artikel 14 EVRM¹⁷ op een discriminerende wijze, wel inbreuk maken op het privéleven, en dan meer specifiek, de psychische integriteit van personen. Het keer op keer uit de rij worden gehaald op basis van etniciteit, omdat zij bijvoorbeeld worden aangezien als een mogelijke Nigeriaanse geldsmokkelaar, is vernederend en doet pijn.
- 5.12. Dit geldt ook voor het beroep van eisers op artikel 2 Vierde Protocol EVRM: vrijheid van verplaatsing. MTV-controles hoeven daarmee niet in strijd te zijn, maar de wijze waarop de MTV-controles op dit moment plaatsvinden, is dat wel.

Schengengrenscore

- 5.13. Ook onder de Schengengrenscore geldt een verbod op discriminatie, namelijk het discriminatieverbod uit artikel 7 Schengengrenscore.¹⁸ Aangezien het bij de toepassing van de Schengengrenscore gaat om Unierechtelijke bevoegdheden is via artikel 4 Schengengrenscore het discriminatieverbod zoals is neergelegd in artikel 21 van het Handvest van toepassing.¹⁹

Richtlijn rassengelijkheid (Richtlijn 2000/43/EG)

- 5.14. De Staat heeft erop gewezen dat de Richtlijn rassengelijkheid louter ziet op discriminatie vanwege ras of etnische afstamming, en niet op nationaliteit. Dit argument is echter niet steekhoudend omdat eisers de Staat niet verwijten dat hij onderscheid naar nationaliteit maakt, maar onderscheid naar etniciteit. De selectiebeslissing wordt immers niet op basis van nationaliteit gemaakt, maar op basis van bijvoorbeeld iemands uiterlijk voorkomen.

¹⁷ Artikel 14 EVRM: "Het genot van de rechten en vrijheden die in dit Verdrag zijn vermeld, moet worden verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal, godsdienst, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status."

¹⁸ Artikel 7 lid 2 Schengengrenscore: "De grenswachters voeren de grenscontroles uit zonder discriminatie van personen op grond van hun geslacht, ras, etnische oorsprong, godsdienst, overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid."

¹⁹ Artikel 21 lid 1 Handvest: "Elke discriminatie, met name op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuigingen, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele geaardheid, is verboden."

- 5.15. De Staat voert verder nog aan dat de richtlijn niet rechtstreeks werkt, maar is geïmplementeerd in de zgn. gelijke-behandelingswetgeving. Dit argument kan de Staat niet baten. Richtlijnen hebben immers 'verticale werking': particulieren, zoals eisers, kunnen jegens de Staat een rechtstreeks beroep doen op een richtlijn, wanneer de Staat die richtlijn niet goed omzet in het nationale recht.²⁰
- 5.16. De vraag is dan alleen nog: wat brengt de richtlijn mee? Eisers en de Staat zijn het erover eens dat de richtlijn betrekking heeft op het sociaal domein, maar zij verschillen van mening over hoe breed dat geïnterpreteerd moet worden. Op dit punt verwijzen eisers naar de dagvaarding, § 210-218.

Grondwet

- 5.17. Door gebruik te maken van etniciteit in risicoprofielen en selectiebeslissingen bij MTV-controles schendt de Staat tot slot het verbod op discriminatie in artikel 1 van de Grondwet.
- 5.18. De Nationale Ombudsman gaf wat dat betreft recent aan:
- "Etnisch profileren is een vorm van discriminatie, en daarom in strijd met artikel 1 van de Grondwet. De overheid behandelt iemand anders dan anderen, alleen om wie hij is. Als de overheid zo handelt, schendt zij de fundamentele rechten van die burger."*²¹
- 5.19. Teruggebracht tot de kern, komt het immers hierop neer. Wanneer een marechaussee etniciteit gebruikt bij zijn selectiebeslissing, dan maakt de Staat onderscheid in de behandeling van mensen op basis van hun uiterlijke voorkomen. Dat is wat discriminatie inhoudt.

6. Komt het weinig voor? Maakt dat uit?

- 6.1. De Staat heeft in zijn Conclusie van Antwoord tot slot aangegeven dat eisers te weinig en te weinig concreet hebben gesteld dat sprake is van een praktijk van discriminatie. Volgens de Staat is deze hele zaak gebaseerd "op slechts twee incidenten in het segment Lucht".²² Dat verweer is echter onhoudbaar.
- 6.2. Ten eerste draagt de Staat consequent het standpunt uit, ook in de deze procedure, dat hij etniciteit *mag* gebruiken bij selectiebeslissingen.²³ Dan hoeft

²⁰ O.a. HvJEU 26 februari 1986, ECLI:EU:C:1986:84 (*Marshall*).

²¹ Productie 85, p. 12 (https://www.nationaleombudsman.nl/system/files/bijlage/Verkleurde%20Beelden-%20klachtbehandeling%20etnisch%20profileren%20DEF_1.pdf)

²² CvA § 9.2, 9.5.

²³ Dagvaarding, § 81-84 en CvA § 1.5.

men niet raar op te kijken dat in de praktijk vervolgens ook gebeurt wat de Staat vindt dat mag, namelijk: onderscheid maken naar etniciteit.

- 6.3. Ten tweede hebben eisers zich beroepen op omvangrijk wetenschappelijk onderzoek naar de uitvoering van het MTV. In het onderzoek van Van der Woude c.s. zijn marechaussees gedurende zestien maanden geobserveerd door drie onderzoekers, in totaal voor ca. 800 manuren, en zijn interviews afgenomen met marechaussees en geselecteerden.²⁴ Het onderzoek bevestigt dat selectie op etniciteit plaatsvindt, wat niet verrassend is gezien het standpunt van de Staat.
- 6.4. Ten derde hebben Amnesty International, RADAR en CAD tientallen burgers gesproken die aangegeven hebben dat ze gediscrimineerd zijn door etnisch profileren aan de grens.
- 6.5. Ten vierde is aannemelijk dat etnisch profileren voorkomt bij het MTV omdat dit ook voorkomt bij andere overheidsinstanties zoals de politie en Belastingdienst. Op 30 maart 2021 publiceerde de Nationale Ombudsman een rapport over etnisch profileren.²⁵ Het rapport schetst dat cijfers ontbreken, maar:

*"Wat wel helder is, is dát er in Nederland etnisch geprofileerd wordt. Dat weten we door Europese cijfers, maar ook door onderzoek in Nederland en doordat de politie dat zelf toegeeft (en veroordeelt). Daarnaast delen veel mensen hun ervaringen: op sociale media, in documentaires zoals Verdacht en in de vorm van klachten. Discriminatie en etnisch profileren is een belangrijk maatschappelijk thema. (...) In het afgelopen jaar hebben we gezien dat dit thema ook in Nederland leeft. De toeslagenaffaire bij de Belastingdienst, voetballers die zich expliciet uitspraken tegen racisme en de Black Lives Matter-beweging zijn hier voorbeelden van."*²⁶

- 6.6. En ten vijfde hebben eisers zich beroepen op de ervaringen (en gegrond verklaarde klachten) van de heren Bamenga en [REDACTED]. Hun ervaringen illustreren dat er etnisch geprofileerd wordt, hoe dat voor hen uitpakte, en staan geenszins op zichzelf.
- 6.7. De Staat heeft hier tegenovergesteld dat de KMar "amper" klachten krijgt over discriminatie vanwege huidskleur, afgezet tegen de honderdduizenden staan-

²⁴ Productie 86, p. 27-48.

²⁵ Productie 85.

²⁶ Productie 85, p. 13.

dehoudingen, en heeft ter onderbouwing daarvan cijfers genoemd.²⁷ Deze cijfers vertegenwoordigen de mate waarin over discriminatie bij de KMar wordt geklaagd, maar zij vertegenwoordigen niet de mate waarin discriminatie voorkomt. Daartussen zit een groot verschil, want de meerderheid van de personen die met etnisch profileren wordt geconfronteerd, dient namelijk helemaal geen klacht in. Dit zegt ook de Nationale Ombudsman:

*"De overgrote meerderheid van de burgers met ervaringen met etnisch profileren dient daarover geen klacht in. De voornaamste reden daarvoor is dat zij denken dat klagen toch geen zin heeft."*²⁸

- 6.8. Maar zelfs als discriminatie bij MTV-controles 'slechts incidenteel' voorkomt, is dat geen rechtvaardiging voor een beleid dat discriminatie toelaat. Elk geval van discriminatie is er immers één teveel.

7. Enkele opmerkingen over de eisen

- 7.1. Eisers vorderen in deze procedure een verklaring voor recht dat het deel uitmaken van etniciteit in risicoprofielen en bij het nemen van selectiebeslissingen bij de uitvoering van MTV-controles in strijd is met het discriminatieverbod. Eisers vorderen daarnaast een verbod voor de Staat om etniciteit deel te laten uitmaken van risicoprofielen en selectiebeslissingen. Tot slot vorderen eisers dat uw rechtbank de Staat beveelt om ervoor te zorgen dat bij de uitvoering van MTV-controles geen discriminatie plaatsvindt.
- 7.2. Deze vorderingen van eisers zijn erop gericht een einde te maken aan het etnisch profileren door de KMar. Niet alleen in het segment lucht, maar ook in de andere segmenten. Het feit dat de KMar haar selectiebeslissingen voor alle segmenten (mede) mag baseren op etniciteit maakt etnisch profileren door de KMar in alle segmenten mogelijk en werkt etnisch profileren in de hand.
- 7.3. De Staat heeft betoogd dat een verbod zoals gevorderd te ver zou gaan, en heeft in dat verband gewezen op gevallen waarin geen sprake zou zijn van selectie op grond van etniciteit – bijvoorbeeld wanneer *alle* reizigers in een bepaalde treincoupé of bus gecontroleerd worden.²⁹ De vorderingen van eisers zien echter alleen op de gevallen waarin etniciteit *wél* wordt gebruikt, terwijl zij de MTV-controles waarbij etniciteit niet wordt gebruikt, onverlet laten. In de ge-

²⁷ CvA § 1.4 en voetnoot 4.

²⁸ Productie 85, p. 32.

²⁹ CvA § 9.3-9.4.

vallen dat de Staat etniciteit niet gebruikt bij de uitvoering van het MTV, heeft hij dus ook geen last van toewijzing van de vorderingen.

- 7.4. Eisers zijn uiteraard positief over het feit dat de KMar stelt de afgelopen jaren maatregelen te hebben genomen en doorlopend maatregelen te nemen om de risico's van discriminatie tegen te gaan. Dat staat echter niet in de weg aan toewijzing van de vorderingen. De voorbeelden laten zien dat verboden discriminatie in de praktijk desondanks voorkomt en dat het beleid van de Staat, waarbij etniciteit onderdeel mag uitmaken bij de uitvoering van MTV-controles, discriminatie in de hand werkt. Eerdergenoemde algemeen en absoluut geformuleerde vorderingen strekken ertoe daaraan een einde te maken.

8. Conclusie

- 8.1. We hebben het in deze zaak over een groot maatschappelijk en institutioneel probleem. We hebben het over etnisch profileren, discriminatie en racisme.
- 8.2. Eisers veronderstellen niet dat de medewerkers van de KMar die elke dag hun werk doen racisten zijn. Zij zullen ook zeker niet willen discrimineren.
- 8.3. Maar intentie doet er niet toe, het gaat om het effect. Het effect van etnisch profileren doet pijn, is discriminerend en is schadelijk voor de samenleving.
- 8.4. Het geeft mensen het gevoel dat ze er niet bij horen. Dat ze nooit als volwaardig burger gezien zullen en kunnen worden.
- 8.5. Eisers snappen dat ze met deze rechtszaak geen einde kunnen maken aan institutioneel racisme of zelfs aan etnisch profileren. Dat vragen zij u ook niet te beslissen.
- 8.6. Het gaat om een veel kleinere, maar logische stap: leg vast dat etniciteit geen onderdeel meer mag zijn van risicoprofielen en selectiebeslissingen.
- 8.7. Het gebruik van etniciteit is etnisch profileren en daarmee discriminatie. Zolang het gebruik van etniciteit als element bij risicoprofielen en selectiebeslissingen nog is toegestaan staat de deur wagenwijd open voor etnisch profileren en discriminatie.
- 8.8. Het is in het belang van cliënten, van alle niet-witte mensen die de grens passeren, van de samenleving als geheel én in het belang van de KMar medewerkers dat deze deur dicht gaat.

- 8.9. Dat is wat eisers u vragen te doen. Sluit de deur, trek een grens: bepaal dat etniciteit geen onderdeel meer mag zijn van risicoprofielen en selectiebeslissingen.